

Л. В. Франченко,
к. е. н., доцент кафедри економіки та менеджменту,
Уманська філія ПВНЗ "Європейського університету"

АНАЛІЗ ТА ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СЕЛА

У статті проаналізовано проблеми соціально-економічного розвитку села. Обґрунтовано заходи підвищення рівня життя населення у сільській місцевості.

The article analyzes the problems of socio-economic development of the village. Reasonable efforts of raising living standards in rural areas.

Ключові слова: соціально-економічний розвиток, безробіття, зайнятість, населення, розвиток села, працівники.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Соціально-економічна криза, яка вразила практично всі галузі народного господарства, не дозволяє успішно проводити аграрну реформу, спотворює її наслідки, знаходить свій вияв у різкому зниженні ефективності сільськогосподарського виробництва. Знижуються обсяги виробництва сільськогосподарської продукції і продуктів харчування. Разом зі скороченням платоспроможного попиту населення ці процеси спричинили зменшення середньодушового споживання продуктів харчування до критичної межі. В країні існує реальна загроза втрати продовольчої незалежності. Така ситуація вимагає глибокого, комплексного аналізу результатів господарської діяльності агроформувань і розвитку соціальної сфери, оскільки вони знаходяться в тісній взаємозалежності, та обґрунтування перспектив їх подальшого розвитку.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питанням аграрних реформувань, становлення і розвитку багатокладної економіки в сільському господарстві присвячено чимало наукових праць вітчизняних економістів-аграрників, зокрема П.С. Березівського, В.Г. Галанця, М.В. Гладія, П.М. Гарасима, І.Г. Костирка, І.І. Лукінова, О.М. Онищенко, П.Т. Саблука, Г.В. Черевка, В.В. Юрчишина і багатьох інших. Значний вклад у вивчення соціальної сфери села зробили Ф.П. Богиня, О.А. Бугуцький, О.А. Біттер, М.К. Орлатий, Б.В. Острівський, Р.І. Тринько, Й.С. Пасхавер, І.В. Прокопа, К.В. Прокопишак, М.О. Шепотько, Т.В. Швець, К.І. Якуба та інші. Вони зробили значний внесок у теоретичне обґрунтування і практичне вирішення проблем економічного і соціального розвитку українського села. Але з точки зору врахування регіональних особливостей,

взаємозв'язку і взаємозалежності економічного і соціального розвитку тут залишається ще широке поле для дослідження. Без вирішення соціальних проблем сьгодні не можна припинити спад виробництва, а без відновлення економічної ефективності сільськогосподарського виробництва не можна вирішити соціальні проблеми.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Мета статті — проаналізувати проблеми соціально-економічного розвитку села і розробити заходи щодо підвищення рівня життя населення у сільській місцевості.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Аналіз соціально-економічного розвитку сільських територій свідчить, що реформування аграрного сектору економіки області, розпочате у 2000 році, повною мірою не забезпечує належного поліпшення умов життєдіяльності сільського населення. Повільно зростають доходи селян, головним джерелом сукупного доходу яких залишається надходження від низькопродуктивної праці в особистих підсобних господарствах. Недостатньо відновлюється діяльність підприємств і закладів сфери обслуговування.

Однією з причин цього стала економічна криза 90-х років, зокрема спад обсягів виробництва і зниження доходів суб'єктів господарювання в сільському господарстві. Порівняно з 1990 роком у галузі рослинництва невеликих змін не відбулося, лише виробництво цукрових буряків скоротилося у 4,2 рази. Не призупинено негативні тенденції в тваринництві. Проти 1990 року поголів'я великої рогатої худоби скоротилося у 4,7 рази, у тому числі корів — у 3,3 рази, свиней — у 2,4 рази, внаслідок чого виробниц-

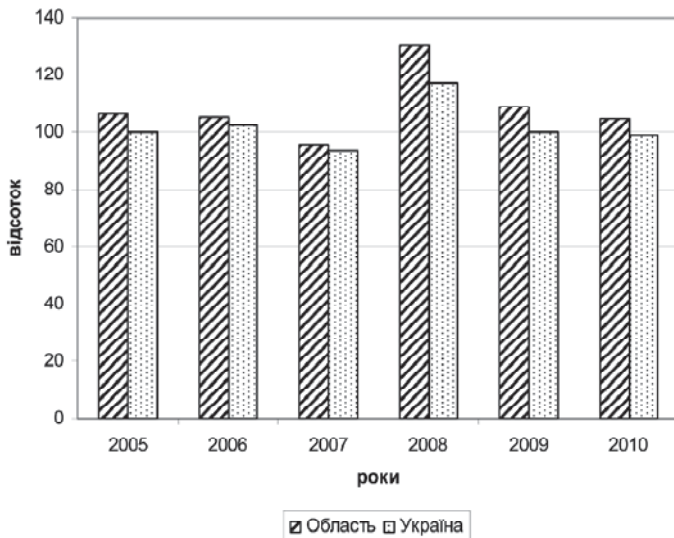

Рис. 1. Індеси валової сільськогосподарської продукції*

* Розраховано автором за даними Державного комітету статистики України [1; 2].

тво м'яса яловичини, свинини та молока зменшилося в 2 рази.

Залишається гострою проблема фінансового оздоровлення сільгоспідприємств, покращення їх платоспроможності. Повільно скорочується заборгованість із виплати заробітної плати на підприємствах-банкрутах, за рівнем середньомісячної заробітної плати, яка становить лише 88 % середнього рівня у виробничих галузях. На ринку праці сільської місцевості, у зв'язку з реформуванням колишніх господарств у нові організаційні структури, засновані на приватній власності, гостро постало питання зайнятості сільського населення. На 1 квітня 2011 року чисельність безробітних становила майже 14,1 тис. осіб, або 43 % від загальної чисельності штатних працівників.

Передача в комунальну власність закладів соціальної інфраструктури, що належали реформованим сільськогосподарським підприємствам, не підкріплюється відповідним наповненням місцевих бюджетів фінансовими ресурсами, необхідними для утримання цих закладів. Практично припинилося фінансування за рахунок бюджетних коштів капіталовкладень у соціальну інфраструктуру села і відшкодування суб'єктам господарювання витрат на їх розвиток. Вирішення зазначених про-

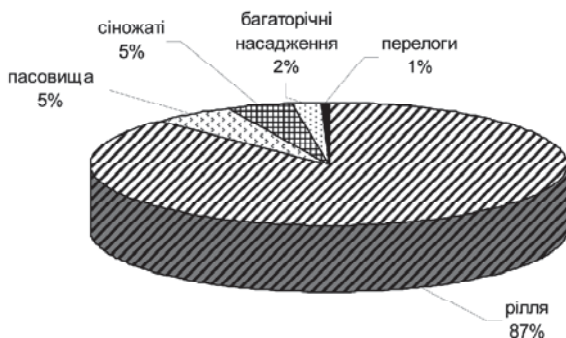

Рис. 2. Структура сільськогосподарських угідь Черкаської області станом на 01.01.2011р.*

* Розраховано автором за даними Державного комітету статистики України [1; 2].

BLEM вимагає нових підходів до використання економічного, людського та природно-ресурсного потенціалу сільської території.

Земельний фонд Черкащини за своїм родючим потенціалом є одним з найбільших в державі і характеризується високою розораністю — 87,6%. Площа сільськогосподарських угідь — 1451,1 тис. га, або 3,5% угідь України. За обсягами валової продукції сільського господарства Черкащина займає провідні місця серед регіонів України і виробляє близько 7% загальнодержавного обсягу. У 2010 році обсяг виробництва валової продукції сільського господарства в усіх категоріях склав 7,1 млрд грн. і в порівнянні до 2009 року збільшився на 5 % (рис. 1).

Черкащина займає перше місце в Україні за рівнем виробництва валової сільськогосподарської продукції на душу населення — 5196 грн., що в 2,3 рази більше, ніж по Україні (2217 грн.). В області з розрахунку на одного жителя виробляється — 2 тони зерна (по Україні — в межах 1 тонни), м'яса худоби та птиці в забійній вазі — 240 кг (по Україні — 41,6), молока — 370 кг (по Україні — 255), яєць — 570 шт. (по Україні — 335).

Питома вага області у загальному виробництві України (2010 рік): зернові культури — 6,4 %, цукрові буряки — 7,1 %, овочі — 3,2 %, картопля — 4,3 %, реалізація на забій худоби і птиці в живій вазі — 15,2 %, виробництво яєць — 4,4 %, молоко — 4,3 %. Посівна площа в області становить 1213,2 тис. га (1197, тис. га у 2010 році), з них озимі на зернові культури займають 268,6 тис. га (285 тис. га у 2010), озимий ріпак — 55,3 (38,5 тис. га у 2010), ярі всього — 783,4 тис. га (678,1 тис. га у 2010), багаторічні трави — 41,6 тис. га (46,3 тис. га у 2010). Посів ранніх ярих, зернових та зернобобових культур повністю завершено. В цьому році було збільшено площі посіву ранніх ярих культур та зернобобових, при плані 395,8 тис. га посіяно — 408,3 тис. га (393,1 тис. га у 2010 році). Виконані плани посіву ярої пшениці: при плані 9,1 тис. га посіяно — 9,9 тис. га (8,4 тис. га у 2010 році), вівса при плані 3,5 тис. га посіяно 4,1 тис. га (3,1 тис. га у 2010 році) (рис. 3).

Для забезпечення продовольчої програми області були збільшені площі посіву гречки. За оперативними даними, станом на 09.06.2011 у всіх категоріях господарств посіяно 13,4 тис. га гречки. Посів гречки продовжується. Сіємо поукісно після збирання однорічних трав на зелений корм. Намітилися позитивні тенденції щодо відродження буряковоцукрового комплексу. В цьому році посіяно 44,6 тис. га цієї стратегічно важливої культури, що на 9,6 га більше минулорічного показника. Очікувані об'єми цукрової сировини достатні для виробництва 150 тис. тонн цукру, що забезпечить потребу споживчого ринку області переробної та харчової промисловості.

У поточному році зберігається тенденція до нарощування основних видів продукції тваринництва. Реалізація худоби і птиці на забій в живій вазі всіма категоріями господарств збільшилася 2,4 %, яєць — на 16,3 % у порівнянні з відповідним періодом минулого року. У сільгоспідприємствах спостерігається приріст виробництва всіх видів продукції тваринництва. Приріст виробництва молока складає 0,6 %, яєць — 27,4 %. З

метою подальшого стабільного розвитку галузі в області розроблені програми розвитку галузі молочного скотарства та свинарства до 2020 року. Програмами передбачено наростити виробництво молока до 900 тис. тонн, а виробництво свинини до 86,0 тис. тонн, або обсяги виробництва подвоїти. Для досягнення поставленої мети в області буде введено в дію 3 сучасних молочних комплекси загальною потужністю 2500 корів, проводяться роботи щодо будівництва свинокомплексу на 600 тис. голів.

Разом з тим, в сільгосп підприємствах області проводиться реконструкція виробничих приміщень із запровадженням сучасних технологій, що дає змогу наростити виробничі потужності та досягти підвищення якості виробленої продукції. Рівень середньомісячної заробітної плати працівників сільського господарства за 2010 рік зріс у порівнянні до відповідного періоду минулого року на 20,4 % і становить 1608 гривень. Середньомісячна заробітна плата працівників сільського господарства за січень-квітень 2011 року становить 1718,00 грн., що на 19,6 % більше відповідного періоду минулого року. До середнього рівня по економіці оплата праці у сільському господарстві складає 88,4 %.

У 2010 році нараховано орендної плати за земельні частки (паї) 369,3 млн грн., що становить 3,05 % від вартості орендованих земель. Фактично господарствами області виплачено 368,1 млн грн. орендної плати, або 99,7 % нарахованої суми. У минулому році сільгосп підприємства орендували основні засоби майна пайових фондів на суму 286,2 млн грн. Орендна плата становить 3539,1 тис. грн, або 1,24 % від вартості орендованого майна. Фактично орендарями області виплачено 3537,1 тис. грн. орендної плати, або 99,9 %.

На сьогоднішній день розпочато виплату орендної плати за земельні та майнові паї за 2011 рік. Так, станом на 03.06.2011 виплачено 10,7 млн грн. орендної плати за земельні частки (2,0 % до нарахованого), та 80,7 тис. грн. (2,7 %) відповідно за майнові. За оперативними даними підприємств агропромислового комплексу області, установами банків, які функціонують в регіоні, станом на 01.05.2011 було видано 640,4 млн грн. кредитних ресурсів, середньозважена відсоткова ставка за виданими кредитами склала 14,5 %.

Згідно з оперативними даними управліннь агропромислового розвитку райдержадміністрацій станом на 08.06.2011 в області створені та зареєстровані 44 сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів. За видами діяльності: 9 багатофункціональних; 22 молочарський; 6 з обробітку землі та збирання врожаю; 2 переробних та 5 заготівельно-збутових. З метою недопущення росту цін на продовольчі товари, підтримки сільгосптоваровиробників, стабілізації ситуації на споживчому ринку і насичення споживчого ринку сільгосп продукцією, продуктами її переробки проводиться робота щодо організації та проведення щосуботи ярмаркових заходів на площі 700-річчя у м. Черкаси з безоплатними місцями для торгівлі.

Очікувані результати у 2020 році. Обсяг сільськогосподарського виробництва у всіх категоріях господарств області (у цінах 2005 року) зросте на 22,8 відсотка і складе 8 млрд 706 млн грн. проти 7045 млн грн. в 2010 році. В рослинництві темпи перевищать 135,8 % і

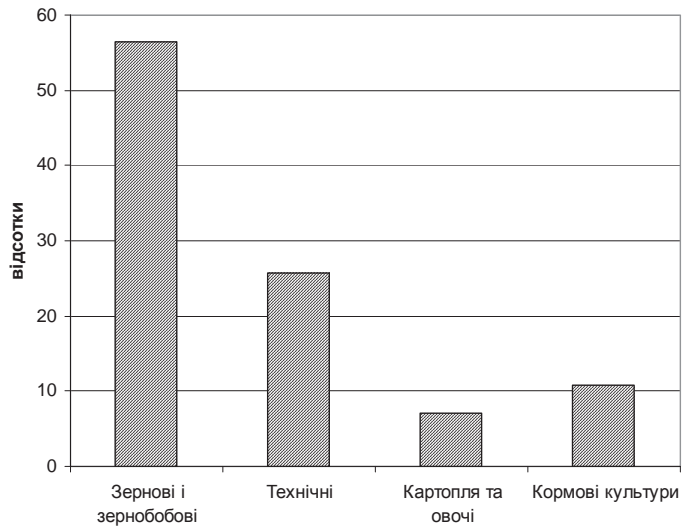

Рис. 3. Структура посівних площ основних сільськогосподарських культур у 2010 р.*

* Розраховано автором за даними Державного комітету статистики України [2].

загальний її обсяг досягне 3 млрд 812 млн грн. Валовий збір зернових культур планується наростити на 20,3 % або майже на 514 тис. тонн проти досягнутого рівня 2010 року (загальний обсяг — 3045 тис. тонн). В 2020 році виробництво цукрових буряків передбачено довести до 1857 тис. тонн (190 відсотків до 2010 року), картоплі — 1120,4 тис. тонн (139,3%), овочів — 356 (137,5%), плодоягідних культур до 65,9 тис. тонн (235%).

У тваринництві обсяги виробництва в цілому на кінець 2020 року передбачено довести до 4 млрд 894 млн грн., або їх приріст у цінах 2005 року складе 14 відсотків. Реалізація худоби і птиці в живій вазі досягне 502,2 тис. тонн (темп росту — 113%), виробництво молока досягне 900 тис. тонн (темп росту — 188%), яєць зросте на 20,6 % і складе відповідно 900,1 млн штук. В 2020 році поголів'я ВРХ в усіх категоріях господарств повинна скласти 260 тис. голів в т.ч. корів — 122 тис. голів, свиней — 559 (темп росту складатиме відповідно 124%, 128%, 116,3% до 2010 року).

ВИСНОВКИ

Основним із напрямів підвищення стандартів життя населення області є забезпечення продовольчої безпеки, основними цілями якої — збільшення виробництва фруктово-ягідної продукції шляхом розширення площі під молодими перспективними садами до 1150 га; створення мережі заготівельних пунктів з метою закупівлі фруктів від населення з подальшою реалізацією на ринках області; сприяння будівництву фруктосховищ та холодильників з регульованим газовим середовищем для довгострокового зберігання фруктів та ягід.

Література:

1. Головне управління статистики у Черкаській області [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.stat.cherkassy.ua/?p=stat_inform.

2. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]: офіційний web-сайт. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Стаття надійшла до редакції 27.01.2012 р.